

„Neik su velniu obuoliauti“: Fausto mitas Eduardo Mieželaičio kūryboje

Elena Baliutytė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
El. paštas elenabaliut@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje analizuojama Fausto mito refleksija Eduardo Mieželaičio (1919–1997) kūryboje. Tikrinama pradinė autorės hipotezė, esą šio mito interpretacija gali būti dar vienas argumentas, atskleidžiant dramatišką poeto savijautą ir neautentiškos egzistencijos savirefleksiją sovietmečiu. Kartu su kitais egzistencinės prievartos prieš save patį ženklais (kad ir „žieduoto paukščio“, „kaukėto žodžio“ metaforos), tai galėtų padėti atsakyti į klausimą, ar Mieželaičiui tiktų XX a. 2-ojo dešimtmečio kartos (Alfonsas Nyka-Niliūnas, Bronius Krivickas ir kt.) apibūdinimas „tragiškąja“. Išanalizavus turimą medžiagą, pasirodė, jog Fausto mito ir, konkrečiau, J. W. Goethe'ės *Fausto* intertekstai Mieželaičio kūryboje gana dažni, bet jie pasitelkiami ne vidinei poezijos subjekto savianalizei, pavyzdžiui, Fausto ir Mefistofelio derybų momentui, bet kaip dar vienas savo kūrybos herojaus identifikacijai – „naujojo žmogaus“ faustiškajam variantui. Remiantis kūryba, atrodo, kad Mieželaičio *alter ego* neturi tragiškajam herojui būtinų priedaidų: jis iš prigimties yra tiesiog „fiziologinis optimistas“ – poeto žodžiais, pagonis, kaip Goethe. Nors Mieželaičio kūryboje „Fausto“ mitas minimas dažnai, jis yra tapęs „bendrąja vieta“ ir jo funkcija dažniausiai ribojasi teksto estetiniu figūratyvumu.

Reikšminiai žodžiai: Fausto mitas, J. W. Goethe, Mieželaitis, sovietmečio poezija, 2-ojo dešimtmečio karta, intertekstualumas.

“Don't go picking apples with the devil”: the myth of Faust in the works of Eduardas Mieželaitis

Summary. This article analyzes the reflection on the myth of Faust in the work of Eduardas Mieželaitis (1919–1997). The author's initial hypothesis that the interpretation of this myth can be used as another argument for revealing the poet's dramatic feelings and self-reflection of inauthentic Soviet existence is tested. Together with other signs of existential self-abuse (such as the metaphors of “the ringed bird” and “the masked word”), this could help answer the question of whether the description of the 1920s generation (Alfonsas Nyka-Niliūnas, Bronius Krivickas, etc.) as “tragic” would fit Mieželaitis. Intertextuality is the best way to describe the nature of the analysis and socio-criticism would describe the interpretation of the results.

E. Mieželaitis was (and still is) one of the most intertextual Lithuanian authors. The use of the “alien word” in his texts was a conceptual position of the poet's creative consciousness. For him the world's culture has become a central topic, and his texts have been occupied by the masters of arts and sciences of antiquity, Renaissance, or New Age, as well as modern European authors, Oriental classics, Bible quotations, paraphrases, allusions and other forms of culture. For the poet, Goethe's Faust is one of such foundational texts, even if the Soviet era did not favor the “myths of the great contemplation” (Vytautas Kubilius). The forever relevant myth of Faust raises a fundamental question of person's life choice – what one is prepared to sacrifice for one's purpose, and what the results of that “sacrifice” are. But in the Soviet times Mieželaitis did not focus on this myth as a “symbol of the duality of human's nature” – his human is rather one-dimensional and monolithic, full of positive energy directed towards technological progress

Received: 30/09/2019. Accepted: 29/10/2019

Copyright © Elena Baliutyte, 2019. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

and an absolute belief in the cognitive powers of man. This is the exact aspect that Faust embodies in Miežėlaitis' works, as if it was his "new man", the product of the Enlightenment era. Miežėlaitis did not care about the moment of negotiations between Faust and Mephistopheles – for him there could easily be no Mephistopheles. However, in late works (*Postskriptumai*, 1986; *Gnomos*, 1987; *Laida*, 1992), where the poet reflects on his life and creative path, there are many signs of disillusionment with the myth of human omnipotence as the results of his labor have turned against him – he wanted to create a heaven, but got a hell in the form of Hiroshima. It is at this point that Mephistopheles dominates the duet with Faust, but in general they have both become a "common place" and their function is limited by the text's aesthetic figurativeness.

My conclusion is that eventually the rich allusions to Faust in Miežėlaitis' works did not translate into reflections on the essence or meaning of being – he was not concerned with the problematics of human's choices, duality, or contradictions. Thus, my initial expectation that the interpretation of the Faust myth may be another argument for revealing the poet's dramatic feelings and self-reflection of inauthentic existence in the Soviet times was essentially not confirmed. And that could have been another argument for adding him to the social group of the 1920s.

On the other hand, looking from the distant present, it is my opinion that Miežėlaitis is still a part of the tragic generation, as the whole generation – whether they retreated to the West, or remained in Soviet Lithuania, collaborated or resisted – became hostages of the Second World War and the Soviet occupation.

Keywords: Faust Myth, J.W. Goethe, E. Miežėlaitis, Soviet-Time Poetry, 1920s Generation, Intertextuality.

Įvadinės pastabos, arba temos priešistorija

Eduardas Miežėlaitis pagal gimimo metus (1919) priklauso XX a. 2-ojo dešimtmečio kartai, kuriai priklauso tokie skirtingų pasirinkimų ir likimų rašytojai kaip Alfonsas Nyka-Niliūnas, Bronius Krivickas, Mamertas Indriliūnas, Vytautas Mačernis, Paulius Širvys. Profesorė Vanda Zaborskaitė šią kartą, rašydama apie Krivicką ir Indriliūną, pavadino tragiškąja. Straipsnyje keliamas klausimas, ar šis apibūdinimas tiktų ir Miežėlaičiui. Pirmoji reakcija – ne, nes jis buvo oficialus sovietinis rašytojas, apdovanotas Lenino premija (1962), dvi kadencijas ėjęs Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininko pareigas (1959–1970), 10 „Kūrinių serijos“ knygų (1974–1981) ir 8 tomų „Raštų“ (1982–1985) autorius. Kita vertus, skaitant poeto kūrybą, akivaizdu, kad jį kaustė socialistinio realizmo estetika ir poetika ir kad savo kūryboje jis siekė sugražinti meną į jo natūralios raidos vėžes, kurios tuomet reiškė modernizmą. Dėl to nepriklausomybės pradžioje vėlesnės kartos modernistų Miežėlaitis buvo įvardytas kaip banglaužis (Sigitas Geda). Bendrąją priešpriešą socialistinio realizmo reikalavimams papildo poeto nepasitenkinimas sovietine socializmo vizijos interpretacija ir praktiniu jos įgyvendinimu. Rastis tokiai poeto abejonei medžiagos būta jau karo metu (apie tai rašoma prieš mirtį parašytoje autobiografinėje esė *Nereikalingas žmogus*, 1997, išleista 2003), bet „praregėjimas“ įvyko pokariu, po Visuotinio rašytojų susirinkimo (1946), kuriame pranešėjas Kazys Preikšas, LKP (b) propagandos ir agitacijos sekretorius, išvadino jaunąjį poetą, tik ką išleidusį antrąją knygą *Tėviškės vėjas*, „atsiprašant poetu“, kuris nusirito nacionalizmo balon ir, jei nepasikeis, bus sunaikintas kaip kūrybinė jėga. Toks įvertinimas galėjo baigtis pašalinimu iš Komunistų partijos ir tremtimi. Šis verdiktas Miežėlaičiui turėjo būti neteisingas ir skaudus dar ir dėl to, kad buvo išsakytas „savųjų“: jau gimnazijos metais Miežėlaitis buvo kairiųjų pažiūrų, nuo 1935-ųjų – komjaunuolis, turėjęs ryšių su LKP (b) pagrindžiu, tikėjęs socializmo, kaip socialinio teisingumo, žmogaus laisvės galimybe. Penkerius metus kybojęs tarp žemės ir dangaus, nespausdinamas, Miežėlaitis lūžo – apsisprendė rinktis aktyvaus prisitaikymo prie

sovietinės sistemos kelią, kitaip sakant, eiti su velniu obuoliauti, tikintis jį pergudrauti ir išeiti laimėtoju. Kurį laiką ėmė rašyti taip, kaip reikalavo stalininė estetika: kūrė socialistinės tikrovės iliuziją – klestinčius kolūkius, pramonines statybas, tautų draugystės euforiją (*Pakilusi žemė*, 1951; *Dainų išausiu margą raštą*, 1952; *Broliška poema*, 1954). Tada ir radosi skilęs Mieželaitis: ambicinga, egocentiška asmenybė turėjo pripažinti žeminančią priklausomybę nuo aukštesnės galios ideologinių instancijų ir apsisprendė rinktis aktyvaus prisitaikymo prie sovietinės sistemos kelią. Pasirinkimo kaina – asmens ir poeto integralumo praradimas: romantiškas idealistas, prometėjiškasis humanistas kartu buvo „kaukėtas“, dvilypis diplomatas. Vis dėlto visiškai susitaikyti su tokia „vergo“ būseną negalėjo ir prieš tokią situaciją nuolat sukildavo. Galiausiai jis net jautėsi ir iš jos išėjęs nugalėtoju:

Aš žinau... (Patikėk!) Aš mačiau...
 Paukščiui gėda... Didelė gėda...
 Tinklą užmetė: jie apskaičiavo...
 Ir ant kojos užmovė žiedą...
 [...]
 (Aš žinau...) Aš jaučiu... Negražu...
 Paukščiui gėda nešioti žiedą...
 Bet jis paukštis – todėl nepražuvo:
 Ir su žiedu, nors gėda, gieda...
 (*Poezija*, t. 2, 1968, p. 515)

Mieželaitis, viena vertus, daug rašė apie pokarines nuoskaudas, kita vertus, nelaikė savęs auka ar pralaimėjusiu, veikiau – herojumi, kurio literatūrinė karjera bylojo apie pergalę¹. Tokiai poeto savijautai svarbiausios įtakos turėjo charakterio savybės: stiprus egocentrizmas, ambicingumas, išdidumas (iki puikybės) ir, žinoma, tikėjimas savo kūrybingumu. Mieželaitis pokariu buvo priverstas rinktis ir, apsisprendęs „eiti su velniu obuoliauti“, dėl to, atrodo, neabejojo ir nesigailėjo. Jis maištavo sovietinės sistemos viduje, o jo kovos kryptis yra banaliai paprasta, nukreipta prieš nomenklatūros jam rengiamus sąmokslus (tikrus ar įsivaizduotus, bet išdidintus ir sureikšmintus) ir kolegų suokalbius bei intrigas. Nesutikdamas su „žmogaus-sraigtelio“ sovietiniu konceptu ar įrodinėdamas socialistinio realizmo doktrinos ydingumą, Mieželaitis tokios pozicijos priežastis siejo ne su sisteminiiais marksizmo reikalavimais, o su laikiniais stalinizmo nukrypimais nuo lenininio kurso, ar vėlesnių laikų sovietinės nomenklatūros savivaliavimu bei biurokratizmu.

Mieželaitis deklaruoja, kad pagal savo prigimtį poetas neturi paklusti niekam: „poetas tai gamtos eksperimentas / būties laboratorijoje [...] // ir ne lėkštų verdiktų išpurentas / jo kosminių parametrų vidus – / poetas tai gamtos eksperimentas / todėl gal niekam ir nepavaldu“ (*Laida*, p. 105). Tačiau pagal tai, kaip savo vidinę savijautą reflektavo pats Mieželaitis, tokios laisvės jam kaip tik trūko. Egzistencinės prievartos prieš save patį ženklų jo kūryboje esama nemažai. Štai eilėraščio „Abdikacija“ strofa:

¹ Kalbėdamas apie 1971-ųjų metų kūrybos rezultatus, Mieželaitis džiaugėsi per metus išleistomis aštuoniomis savo knygomis (ne tik lietuvių kalba), kurių bendrą tiražą nurodė per 100 000 (Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštnas [toliau – LLTI BR], „Siela“ [dienoraštiniai užrašai], 1966 IX – [1971. VIII], F. 139).

Užleisiu laurus, vietą ir padėtį –
 Beveidį, dviveidį, kaukėtąjį žodį.
 Sijosiu per širdį žodžius – lyg per rėtį.
 Ir neberekės savęs retušuoti.
 (*Raštai: Pantomima*, t. 4, 1983, p. 414)

Vis dėlto šį, o ir ne vieną kitą tekstą, kuriame, rodos, kalbama apie neautentišką egzistenciją, poetas vingriai nukreipia į lingvistinę temą (ciklas „Poetinis asketizmas“). Tik Sąjūdžio metais rašytuose eilėraščiuose, kurie vėliau buvo išspausdinti rinkinyje *Laida* (1992), Mieželaits atsisakė ideologinio pobūdžio dviprasmybių:

[...] o nusitaikė vėzdas man į protą
 ten ir ieškoti tektų tos žaizdos –
 todėl ir mano mūza kiek kuprota
 ir jau jokia kita jos neatstos
 (*Laida*, p. 43)

Baigiant šį pasižvalgymą po Mieželaičio kritiškos savirefleksijos ženklus kūryboje, galima teigti, kad jis netinka būti „tragiškuoju herojum“: minėti jo asmenybės bruožai tam būtų palankūs, bet jie reikšėsi tik vidinėse literatūros lauko kovose, nekvestionuojant pačios sovietinės sistemos ir tarybų valdžios legitimumo. Mieželaits savo žmogų pristato kaip „kosminį romantiką“, kuris nepakenčia jokių apribojimų, bet jo maištas kūryboje yra susijęs ne su ontologiniu laisvės siekiu, o yra lokalaus pobūdžio, išsitenkęs istorinėje-socialinėje plotmėje. Mieželaits – sovietmečio „globalistas“, iš kurio kosminės perspektyvos visa žemė atrodo kaip tų pačių ekologinių išlikimo rūpesčių vienijama žmonija, nesutiko su sovietų valdžios vykdoma internacionalizmo praktika, kuri poetui atrodė kaip nacionalinių interesų diskriminavimas. Tauta jam buvo besąlygiška vertybė, ir tai akivaizdu gausiuose Lietuvai skirtuose jo tekstuose; tą patvirtina ir ne vienas anuomet viešumai neskirtas archyvinis dokumentas². Vis dėlto pagrindinis poeto maištas vyko poetikos sferoje, ir tai yra svarbiausias jo nuopelnas: modernistas, eksperimentatorius, jis ignoravo socialistinio realizmo estetikos reikalavimus ir laisvino kūrybos atmosferą. Dėl šių nuopelnų Sigitas Geda pavadino Mieželaity banglaužiu.

Kita vertus, žvelgiant iš dabarties atstumo, prometėjiškosios savimonės poetas vis dėlto galėtų būti „tragiškas“, ir tai sietina su kūrybos sfera: pirmiausia turiu omenyje tuščią potencialiai paties kūrybingiausio jaunystės laiko dešimtmetį (tarp *Tėviškės vėjo* (1946) ir rinktinės *Mano lakštingala* (1956)), kai buvo atiduota poeto orumą žeminanti duoklė

² Štai kaip Mieželaits įvertino atmosferą po Romo Kalantos susideginimo: „Įvažiavimas į miestą uždarytas. Kaunas savotiškai paraližuotas. Banga nusirito per visą respubliką. Visi lietuviai jaudinasi, visi tik ir kalba apie šį tragišką įvykį. Žinoma, žinoma, tai neeilinis įvykis. Didelės politinės reikšmės įvykis. [...] Tai reakcija į prasidėjusį nacionalinį ir apskritai politinį spaudimą... 72 gegužės 21 d.“ Kitos dienos įrašas: „Istorija pasikartoja: / idealistai, romantikai, fantastai / susidegina arba sudega; / realistai, t. y. visi kiti, / rūpinas savo / nuosava stora uodega. // Štai ir visa žmonijos istorija!.. 72.5.22.“ Dar po keleto dienų įrašas, tęsiantis Kalantos temą: „Gegužės 26 dieną buvau Kaune – po visų įvykių [...]. Nuotaika sunki, slogi.“ Toliau apie santykį su tauta: „Ir kada jai gera – aš su savo tauta. Ir kada jai sunku ir liūdna – aš su savo tauta [...] Nelengva mažam gyvent pasaulyje. Bet ką dabar padarysi?!..“ (LITI BR, „Siela“, K. II [dienoraštiniai užrašai], 1966 IX- [1971 VIII], F. 139).

Stalinui (rinkiniai: *Pakilusi žemė*, 1951; *Dainų išausiu margą juostą*, 1952; *Broliška poema*, 1954). Po to, užuot laisvai kūręs pagal modernistinį pasaulio laiką, centimetras po centimetro poetas stūmė tolyn socialistinio realizmo doktrinos riboženklius. Skilęs, vientisumą praradęs kūrėjas, prasidėjęs Atlydžiui, atrodo, nuoširdžiai poetizavo laisvą, dangų siekiantį žmogų, o realybėje žinojo ir jautėsi esąs už „geležinės uždangos“, atitvertas nuo pasaulio ne tik geografinė, bet ir kultūrine prasme. Tiesa, Mieželaitis, kaip turistas, į užsienį ištrūkdavo gana dažnai ir kūryboje ši patirtis tapdavo vakarietiškos kultūros kontrabanda. Sovietinėje aplinkoje jis turėjo jaustis gana vienišas, nes mažai turėjo jam prilygstančių intelektualių pašnekovų, be to, ir jo modernistinė kūryba net ir kolegoms (ypač jo paties ar vyresnės kartos) buvo nesuprantama. Dažniausiai ne minties logika, o asociatyvia vaizdų slinktimi ar fonetine instrumentuote besiremiantys Mieželaičio kūriniai privačiuose kolegų pokalbiuose (kaip rodo Antano Venclovos, Juozo Baltušio „Dienoraščiai“) buvo traktuojami kaip patologinių būsenų, ligos pasireiškimas. Skaitytojams užkliūdavo ir gausios aliuzijos į Rytų ar Antikos mitus, kuriems suprasti reikėjo kultūros kontekstų išmanymo, ir tarptautinių žodžių gausa, juolab kad ne visus juos ir suprasdavo: antai Antano Venclovos „Dienoraštyje“³ užfiksuota, kaip sukta galvos dėl poeto viename straipsnyje pavartotos sąvokos „mimikrija“ reikšmės – manyta, kad tai teatro ar kokios ligos terminas. Mieželaičio tekstai rodo, kad jis jautė literatūrinės bendruomenės opoziciją jam ir jo kūrybai, o į tai ambicingas poetas atsakydavo gynybišku puolimu, piktomis kolegų parodijomis; dėl savo kūrybos vertės Mieželaitis neabejojo:

[...] ne mano būdui klypti atsiklaupiti / ir garbinti suplėkusius stabus – / įaugau aš į žemę
ir į liaudį / ir mano homo sapiens stambus // skambus ir mano lyros stygų tembras /
ir garso amplitudė lyg žvaigždžių / išsiskojusio registro tempas / nuo vakaro ir iki
paryčių – // nuo starto iki finišo – bėgimas / su kosminių klavišų kliūtėmis – / [...].
(*Laida*, p. 91–92)⁴

Iki šiol, aptardama Mieželaičio priklausymo kartai problemą, rėmiausi jo tektais, kuriuose dvilypumo, susidvejinimo, savo pozicijos klausimas svarstomas deklaratyviai, kitaip sakant, yra tapęs kūrinio tema. Toliau bandysiu Mieželaičio kūryboje ieškoti netiesioginių kritinės savimonės, egzistencinio dramatismo ženklų, ir tam dėmesį sutelksiu į Johanno Wolfgango Goethe'ės *Fausto* intertekstus. Straipsnyje laikausi sociokritikos perspektyvos.

„Neik su velniū obuoliauti“

Eduardas Mieželaitis buvo (ir turbūt tebėra) vienas intertekstualiausių lietuvių autorių. „Svetimo žodžio“ dalyvavimas jo autoriniuose tekstuose buvo konceptuali poeto kūrybinės sąmonės pozicija. Pasaulio kultūra jam buvo tapusi esmine kūrybos tema ir Antikos,

³ Venclova, Antanas. „Dienoraščiai“, kn. 6, p. 130–131, Venclovų namai-muziejus, GEK 10740, A 1433.

⁴ Dėl tokio išdidinto asmenybės formato ir poeto santykis su nepriklausomybę atgavusia Lietuva buvo sudėtingas: jis jautė visuomenės nuostatą, kad privalęs viešai atsiprašyti. Tai poetą, laikiusį save Žmogaus orumo gynėju, žeidė ir skaudino. „Aš į Kanosą neisiu – nejaučiu / kad būčiau nusikaltęs savo žmogui [...]“ (*Laida*, p. 104), – gynė savo poziciją Mieželaitis. Jis savo patriotinę laikyseną reiškė kūryboje, kuri kaip knyga pasirodė tik po ketverių metų (*Laida*, 1992).

Renesanso, ar Naujųjų amžių meno ir mokslo autoritetai, modernieji Europos autoriai, Rytų klasika, Biblija citatų, parafrazių, aliuzijų ir kitais įvairiais pavidalais yra tiesiog užtvindžiusios jo tekstus. Bet dialogo su lietuvių poetais, išskyrus ankstyvojoje kūryboje su neoromantikais (Jonu Aiščiu, Salomėja Nėrimi), Mieželaičio kūryboje beveik nėra⁵. Antikos pasaulis ir mitai yra, galima sakyti, atraminis poeto taškas, kurio vaizdiniais jis rašė apie savąjį laiką bei kūrė individualų savo gyvenimo mitą. Miežlėlaitis apskritai mėgo pasinaudoti jau esančiomis literatūrinėmis formomis, mito ar literatūros personažų siužetais, jiems suteikdamas aktualų, „dabarties“ turinį. Ir savo kūrybą neretai įvardijo kaip individualų mitą: paskutinę, gyvam esant išleistą savo knygą taip ir pavadino – *Mitai: poema*. Apie tai, ką Miežlėlaičiui reiškė mitologiniai siužetai, jis rašė savo „Dienoraštyje“: „Mitologija man tarnauja kaip analogija.“⁶

Prasidėjęs Atlydžiui, intertekstinis dialogas Miežlėlaičio tekstuose itin suintensyvė: epigrafai, citatos, siužetinės aliuzijos rodo išskirtinį poeto dėmesį Vakarų kultūrai ir jos pradžiai – Antikai. Pagal dominuojančias aliuzijas į bendruosius literatūros siužetus ir mitus galima nustatyti ir tikslesnius socialinio laiko parametrus. Antai Atlydžio atmosferai labai tiko Prometėjo mitas, atliepęs tuomet heroizuotą humanizmo turinį. Prometėjas – titanas, pavogęs iš Dzeuso ugnį ir atidavęs ją žmonėms, išmokęs juos žemdirbystės, menų, amatų, suteikęs žinių apie Visatos sąrangą, – nuo Aischilo dramos „Prikaltasis Prometėjas“ buvo vertinamas kaip herojus, nepabūgęs Dzeuso rūstybės dėl žmonių ateities. Ši herojiškoji (apoloniškoji, pagal Friedricho Nietzsche'ės apoloniškojo ir dionisiškojo pradų skirtį) Prometėjo figūra ryški Vinco Mykolaičio-Putino, Justino Marcinkevičiaus, Miežlėlaičio kūryboje⁷. Įdomu, kad prometėjiška situacija domino Miežlėlaitį dar tuomet, kai jis buvo gimnazistas: archyve yra išlikęs pjesės fragmentas, kuriame Dievas nusivilia žmonija, nori ją sunaikinti ir kurti iš naujo. Angelai perkalba Dievą nebausti visų – tik kaltuosius, juos atiduodant Demonui. Dangiškoji taryba (Kristus, Saliamonas, Petras, Nojus, Mozė) nutaria, kad sunkiausiai nusidėjo įvairūs išradėjai, mokslininkai, „nes jie norėjo įveikti dievą ir pagundon vedė visą avių bandą“. Tekstas nutrūksta Demonui laukiant pasmerktojo Archimedo⁸. Šiame fragmente mitinė situacija pateikta heziodiškai – kaip nusikaltimas, už kurį pelnytai sulaukiama bausmės. Tam tikra prasme tai atsikartos vėlyvojoje Miežlėlaičio kūryboje, kurioje ne kartą kalbama apie nusivylimą žmogaus visagalybės mitu, jo veiklos vaisiais, galinčiais sukelti apokaliptinius padarinius: „žmogus priėjo ir sustojo /

⁵ Išimtis būtų pikta Bernardo Brazdžionio poezijos parodija eilėraštis „Per pasaulį keliauja šuva“ (1953). Jis liko periodikoje, Miežlėlaitis jo į rinkinius netraukė. Poeto žmona Elena Miežlėlaitienė prisiminė, kad vyras jai pasakojęs, kodėl jis tokį tekstą parašė: kai karo metais vokiečiai suėmė kairiųjų pažiūrų poetą Vytautą Montvilą, daryta žygių, kad jis būtų paleistas; kreiptasi ir į Brazdžionį, bet šis esą pasakęs: šuniui šuns galas. Miežlėlaitis, patikėjęs tokiomis kalbomis, parašė tą parodiją, dėl kurios, pasak Leono Peleckio-Kaktavičiaus, vėliau gailėjosi. Sakydama, kad beveik nebūta kūrybinio dialogo su lietuvių autoriais, neturiu omenyje Miežlėlaičio knygų *Duona ir žodis* (1965) bei *Čia Lietuva* (1968), kuriose jis eseistiniu stiliumi interpretuoja lietuvių literatūros klasikus, pradedant Kristijonu Donelaičiu, Simonu Daukantu, Motiejumi Valančiumi, Antanu Strazdu... baigiant poeto amžininkais Kaziu Boruta ir Salomėja Nėrimi.

⁶ Miežlėlaitis, Eduardas. 1999. Dvasinė alergija. *Šiaurės Atėnai* 1999 10 09, 8.

⁷ Palyginkime – išeivijos autoriai šį herojų interpretavo kaip dionisiškojo prado įkūnytoją. Žr. Juknytė, Ernesta. 2006. Prometėjo mito realizacijos lietuvių poezijoje. *Gimtas žodis* 2, 8–16.

⁸ LLTI BR, 36 R [dienoraštiniai užrašai], 1933–1936, F. 139.

prie Hirosimos prototipo / galvojo grįšiąs vėl į rojų / bet pragaru staiga pakvipo“ (*Laida*, p. 74). Prieš tai, pradedant Atlydžiu, Mieželaičio žmogus statė Babelio bokštą, tikėdamasis jį pergalingai užbaigti.

Prometėjas nevienareikšmiškai buvo vertinamas dar antikiniame pasaulyje. Titano iššūkis dievams rėmėsi jo paties jėgomis: gudrumu, išmintimi, protu, bet rezultatai verčia susimąstyti – dėl šių jo varžybų su Dzeusu labiausiai nukentėjo žmonių giminė, nes iš jų buvo atimta jau turėta ugnis, moters Pandoros pavidalu sukurtas nelaimių šaltinis⁹.

Antanas Maceina Prometėjo mito tąsą mato germaniško pasaulio Fausto mite, kurį literatūriškai įamžino Goethe. „Goethe’s vaizduojamas Faustas yra teorinis Prometėjas, kuris save teigia ne tiek savo asmenybe, kiek savo protu, savo noru žinoti“¹⁰, – teigia filosofas. Fausto mite žmogaus siekimas neribotų pažinimo ir veikimo galimybių nesiriboja jo paties jėgomis: dėl šio tikslo jis leidžiasi sugundomas Mefistofelio. Šio mito esmė – sutarties momentas: siekdamas kilnių pažinimo tikslų, Faustas renkasi blogį. Kaip vyksta šis derybų procesas ir kaip tikslo gėris (antžmogio visagalybė) virsta blogiu, pasakoja Fausto istorija.

Fausto interpretacijų sovietmečiu beveik nebūta, nes, pasak Vytauto Kubiliaus, „dingos kontempliacijos mitams“ tas laikas nebuvo palankus¹¹. Bet Mieželaičio kūryboje Faustas yra dažnai minimas, o Goethe’ės kūryba nuo gimnazijos laikų jam buvo tapusi natūrali kultūrinės sąmonės dalis – ne viename eilėraštyje ji figūruoja kaip poetinio teksto citata, asociacija, metafora, fragmentas. Faustas, Mefistas, Margarita dalyvauja autobiografiniuose poeto jaunystės fragmentuose knygoje *Lyriniai etiudai* (1964, p. 146–154), juose originalo kalba cituojama keletas Fausto ir „Mephistopheles“ dialogų, bet visi tie *Fausto* ženklai reikalingi formaliai užduočiai atlikti: jie padeda sukurti memuarinio pasakojimo struktūrą. Kita vertus, tokios struktūros pasirinkimas netiesiogiai rodo ir minties kryptį, vertybinę orientaciją, tegu ir žaismingai autoironiška forma. Pasakotojas čia – „epikūriškas Faustas“, jo draugas revoliucionierius – „ironizuojantis skeptikas Mefistas“, gimnazijos draugė – Margarita; Auerbacho rūšys, Harcas, Brokenas atsiduria Aleksote; sutartis pasirašyta, akimirka stabdoma įsimylėjus. Dar minėtinas 26 eilėraščių ciklas „Olimpiečio viešnagėje: bloknotiniai ekspromptai“, parašytas Mieželaičiui lankantis Veimare 1980 m. Kiekvienas ciklo eilėraštis turi epigrafą iš Goethe’ės kūrybos; tekstai tęsia, varijuoja, apmąsto epigrafų teiginius (pvz., kad „dvasia visada autonomiška“, kad „šis gyvenimas per trumpas mūsų sielai“, kad „grožis amžiais nepasiekiamas“ ir pan.). Akivaizdu, kad rinktasi tie fragmentai, kurie atliepė poeto mintis ir patirtį: vienatvę, tylos poreikį, nepasitenkinimą kasdienybe... Viename tekste svarstoma, kodėl Goethe

⁹ Hesiodas *Darbuose ir dienose* bei *Teogonijoje* Prometėją apibūdina kaip itin gudrų, protingą, bet santykiuose su Dzeusu ne itin garbingą ir išmintingą – klastingai apgavęs Dzeusą dėl dievams aukotinių gyvulio dalių, užsitraukė jo rūstybę, dėl kurios šis atėmęs iš žmonių ugnį, o dar didesnei jų nelaimi sukūręs moterį, kuriai davė Pandoros vardą.

¹⁰ Maceina, Antanas. *Prometėjizmo problema*. Available at: <<http://www.maceina.lt/html/prometejizmo problema.html>>. Accessed: 23 August 2019.

¹¹ Silvestras Gaižiūnas, parašęs monumentalią mokslinę studiją *Baltų Faustas ir Europos literatūra* (2002), joje Mieželaičio iš viso nemini. Ir apskritai, lygindamas lietuviškąją šio mito interpretacijų istoriją su latviškąja, pirmenybę teikia latviams. Kitoje Gaižiūno knygoje *Klajojantys siužetai baltų literatūrose* (2009) Mieželaičio kūrybos komentaruose Faustą nurungia kiti „siužetai“: Panas, Bakchas, Odisejas, Orfėjas, Hamletas, Don Kichotas.

maldavo akimirką sustoti, jei jo laukė amžinybė. Šiaip ar taip, Fausto siužete Mefistofelis ir sutarties sąlygos Mieželaičiui yra neaktualūs dalykai. Jo kūryboje Faustas dažniausiai prisimenamas tada, kai lyrinis subjektas nori argumentuoti novatoriškumo, gyvybingo atsinaujinimo būtinumą, „amžinos jaunystės“ siekimą. Faustas Mieželaičiui tiko pagal jauseną, apoloniško prometėjizmo mentalitetą – tai tarsi jo „naujasis žmogus“, Apšvietos epochos produktas. Tad suprantama, kodėl Mieželaičio kūryboje įprastai akcentuojamas ne sandėris su Mefistofeliu, o Fausto siekis naujos kokybės pažinimo, mokslo, technologinių galimybių atvėrimo. Turint omenyje paties Mieželaičio kūrybos kontekstą, akivaizdu, kad vėlyvojoje kūryboje (*Postskriptumai*, 1986; *Gnomos*, 1987; *Laida*, 1992), kur jis reflektuoja savo gyvenimą ir kūrybos kelią, Faustas tampa dvilypis, su mefistofelišku šešėliu.

Fausto siužeto archetipinė pradžia slypi tautosakoje. Patarlė įspėja dėl šėtoniškos sutarties padarinių: „Neik su velniu obuoliauti – paliksi be obuolių ir be tarbos.“ Mieželaitis, be jokių komentarų, šią patarlę cituoja „Blyksniuose“ (*Laida*, p. 78). Amžino aktualumo Fausto siužetas kelia esminį žmogaus gyvenimo pasirinkimo klausimą – ką jis pasirengęs aukoti dėl savo tikslo ir kokie tos „aukos“ rezultatai. Goethe'ės Fausto vertėjas Antanas A. Jonynas viename interviu yra sakęs: „Galiu pajuokauti, kad mumyse tiek Fausto, kiek Faustas yra siekiantis gėrio, bet kuriantis blogį žmogus, kaip ir Mefistofelio, kuris siekia blogio, bet kuria gėrį.“¹² Bet Mieželaičiui sovietmečiu šis mitas rūpėjo ne kaip „dvilypės žmogaus prigimties simbolis“ (Vytautas Kubilius); jo žmogus yra gana vientisas ir monolitiškas, kupinas pozityvios energijos, nukreiptos į technologinį progresą, į absoliutų tikėjimą pažintinėmis žmogaus galiomis. Faustas jo tekstuose įkūnija būtent šį aspektą. Eilėraštyje „Gėtė“ poetas klausia, „kodėl žmogus jo Fauste / Suskaldytas į dvi žmogaus dalis...“ (*Saulė gintare*, 1961, p. 229). Vis dėlto, ypač turint omenyje vėlyvąją kūrybą, akivaizdu, kad poetui yra pažįstama ir tamsioji žmogaus pusė, jo mefistofeliškasis šešėlis. Gal iš dalies ir teisingas Marijus Šidlauskas, teigdamas, jog poeto Žmoguje būta mefistofeliško, demoniško prado: „[...] poetą buvo užvaldžiusi faustiškoji žmogaus visagalybės ir autonomijos iliuzija [...]“.¹³ Antanas Maceina teigė, kad prometėjizme yra demoniško nusiteikimo pradų¹⁴.

Bet ar tai, kurdamas Žmogų, reflektavo pats Mieželaitis? Man rodos, bent jau Atlydžio periodu, – ne. Mieželaitis nepriėmė kolektyvizmo ideologijos – jo žmogus, tegu ir idealizuotas, apibendrintas, bet Žmogus, o marksizmui jis buvo minia, dauginis skaičius, neturįs savyje individualios vertės, turįs tik atlikti komunizmo statybos funkciją. Įdomu, kad Mieželaitis, 14-metis gimnazistas, redagavęs dvisavaitinį mokinių laikraštėlį „Lituanica“, viename jo numerių pakiliai pristatydamas Vinco Kudirkos biografiją, darbus ir kūrybą, pasirašo: „Žmogus“¹⁵ (žemiau – Mieželaičio parašas, pridėtas vėliau, tvarkant dokumentus archyvui). Tai leistų manyti, kad romantiškai traktuojama žmogaus idėja, už kurios suideologintą poetinę versiją Atlydžio metais Mieželaitis gavo Lenino premiją, nebuvo tik

¹² Jonynas, Antanas A. 2018. Mumyse tiek Fausto, kiek Faustas yra siekiantis gėrio, bet kuriantis blogį žmogus. *15min*. Available at: <<https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/antanas-a-jonynas-mumyse-tiek-fausto-kiek-faustas-yra-siekiantis-gerio-bet-kuriantis-blogi-zmogus-286-1052468>>. Accessed: 18 February 2019.

¹³ Šidlauskas, Marijus. 2019. Rasti matą Mieželaičio formatui. *Colloquia* 42, 203.

¹⁴ Maceina, Antanas. *Prometėjizmo problema*. Available at: <<http://www.maceina.lt/html/prometejizmpoblema.html>>. Accessed: 23 August 2019.

¹⁵ LLTI BR, 36 R [dienoraštiniai užrašai], 1933–1936, F. 139.

to istorinio laiko atmosferą atitinkantis pragmatinis veiksmas. Dabar, žvelgiant iš atstumo, atrodo, kad iki kosminių parametrų išdidintas žmogus yra svarbiausias konceptas, ant kurio laikosi visa Mieželaičio kūryba. Tad suprantama, kodėl ir vėliau, prasidėjus sąstingui, kai žmogų, prilygstantį dievams, pakeitė „žmogaus-sraigtelio“ vaizdinys ir ėmė dominuoti paprastumo, buitiskumo stilistika, Mieželaitis liko prie savo suidealinto, dangų siekiančio žmogaus, kurį gynė ir aiškino šešiose *Žmogaus* antikomentaro knygose. Požiūrį į žmogų, kaip į „sraigtelį“, poetas atmetė, bet jo šaknis, marksizmo ideologiją traktavo paviršutiniškai, kaip laikiną stalinizmo nukrypimą nuo lenininio kurso, ar vėlesnių laikų biurokratizmą. Vienu metu Mieželaitis ir pats bandė vaizduoti tikrovę ir žmogų realistiškai (groteskiškai – ciklai „Infiacija“, „Standartai“), bet šis kelias buvo ne jam; galiausiai Mieželaitis vėl grįžo prie savo prometėjinio žmogaus vizijos¹⁶, teigdamas: „Atimkit iš manęs tikėjimą į žmogų – / Ir mano žodis kaip žvaigždė užges.“ Vis dėlto Mieželaitis jautė savo žmogaus vienpusiškumą – rengėsi jo išorišką formą užpildyti vidiniu turiniu, bet tai iš esmės ir liko tik deklaracijomis. Jo „naujam žmogui“ trūko sielos, egzistencinio turinio, metafizinio matmens. Negaliu teigti, kad apie tai Mieželaitis visai nekalba, žodžiai „dvasia“ ar „siela“ jo tekstuose dažni, bet jie ir lieka labiau kaip sąvokos, o ne kaip individuali egzistencinė patirtis.

Taigi būti „tragišku herojumi“ Mieželaitis tiesiog negalėjo – viena vertus, dėl pragmatinio dvilypės laikysenos pobūdžio, kita vertus, ir dėl psichologinių duomenų: jis iš prigimties buvo tiesiog „fiziologinis optimistas“ – poeto žodžiais, pagonis, kaip Goethe. „Aš žemė upė molis oras – / vieningas gyvasties motoras“¹⁷ (*Gnomos*, p. 8). Tokia pozicija ryški ir Mieželaičio dialoge su Antanu Miškiniumi apie Rūpintojėlio prasmę: Miškinis, užėjęs pas poetą į svečius (1972, lapkritis), pagyrė *Antakalnio baroką* ir išeidamas paliko jam ranka rašytą savo eilėrašį „Rūpintojėlis“, pasakęs: „Tu Baroke parašei apie Rūpintojėlį. Paskaitysi čia mano eilėrašį apie Rūpintojėlį.“¹⁸ Pirmoje Miškinio strofoje esama keleto priešingų Rūpintojėlio sampratų – pagoniškosios, modernizmo (ją galima sieti su Mieželaičio Rūpintojėliu), ir krikščioniškosios, kurią teigia eilėraščio lyrinis subjektas, autoriaus *alter ego*.

Vieniems tik stabas tu. Kiti vežiosis –
 Puoš muziejus menu iš praeities.
 O man tu simbolis Kančios didžiosios
 Gražiai, prasmingai sutiktos mirties.¹⁹

Šalia eilėraščio įklijos toks Mieželaičio komentaras: „Antanai! Jeigu mes viską suvesime į Kančią, tai ko mes verti? Ir ko mes čia gyvenam? Kokia čia, pagaliau, mūsų paskirtis?

¹⁶ man žmonės – mirtingi dievai
 dievai – nemirtingi man žmonės nebūkime suma –
 (kaip Dantė ar Gėtė) – laisvai būkime atskiri
 protauju kaip senas pagonis vienetai t y
 [...] (*Gnomos*, p. 165) Aš (*Gnomos*, p. 105)

¹⁷ Vėlyvosiose knygose, pradedant *Postskriptumais* (1986), Mieželaitis iš skrybros ženklų naudojo tik brūkšnį (rečiau – klaustuką ir šauktuką), o kablelio ir taško – nebe.

¹⁸ LLTI BR, „Klevo lapai“ [dienoraštiniai užrašai], 1972 lapkritis – [1975 spalį], F. 139.

¹⁹ Ten pat. Rankraštyje esantis tekstas šiek tiek skiriasi nuo publikuotojo Miškinio rinktinėje *Sulaužyti kryžiai* (1989) – taisymai redakcinio pobūdžio.

Kokia gi antroji Kančios medalio pusė?²⁰ Mieželaitis – „pagonis“ – krikščioniškuosius motyvus traktavo būtent kaip kultūros, meno dalykus, o ne siejo su individualia egzistencine patirtimi. Archyve yra taiklus anoniminis Mieželaičio kūrybos gerbėjos laiškas, kuriame ji, perskaičiusi *Lyrinius etudus*, išsako, ko pasigenda: „[...] riksmas apie Žmogų užtrenkė Jumyse atskiro mažo žmogaus temą (mažo ir kartu didelio, ne tiek didelio, kiek gilaus, vienišo, nepakartojamo žmogaus temą).“²¹ Laiško autorė kalba apie vertikalųjį, ontologinį, žmogaus matmenį, kurio ji neranda ir naujojoje Mieželaičio knygoje. Savirefleksija, abejonė, nerimas Mieželaičiui nebuvo ta versmė, iš kurios imtųsi kūryba. Žmogaus dvilypumą, blogio ontologiją jis pripažino ir traktavo racionaliai, ir turbūt dėl to poezijoje tai ribojosi estetinė konstrukcija, paviršiniu figūratyvumu. Kai poetas kalba apie kūrybos procesą, norėdamas pabrėžti jo iracionalumą, skirtingumą nuo kitų žmogaus veiklos formų, galią keisti pasaulį, jis kuria savotišką viduramžišką butaforiją, žaidžia „teatrą“, kur dalyvauja anapusinės mefistofeliškos jėgos, o poetas žaismingai apibūdinamas kaip pranašas, žynys, burtininkas, turįs išskirtinių galių numatyti ateities vizijas.

[...] malkos tarsi pakaruoklio griaučiai
traška kaista gailių arbata
iškvepia solisto vėjo plaučiai
Fausto ariją ir jam baigta
opera o man ženklų konfliktas
tik prasideda – į smegenų
dėžę trenkia kaukaspenio sprigtas
[...] (*Laida*, p. 136) t

nugrimzdo mano mintys į vidurnaktį
ir lyg augūras ateitį buriu
pastogėje kažką pelėda šūkteri
šikšnosparniais suošia ir variu
apipila mėnulis šį viduramžių
atkampų arealą kuriame
užklysta velnias atsiimti užrašo
tačiau ir dievas vaikšto dar žeme –
[...] (*Laida*, p. 254)

Mieželaitis ne kartą deklaruoja faustišką mąstyseną: jam rūpi nebe tiek esamas pasaulis, kiek būsimas. Jis visa esybe už eksperimentus, už bandymus keisti nusistovėjusią tvarką: „aš neįsivaizduoju, kad bailys / išmuktų transformacijos iš Fausto [...]“ (*Laida*, p. 84). Save priešina tiems, kuriems pasaulis lyg užkonservuotas. Vis dėlto netiesa būtų teigti, kad Mieželaitis nebūtų rašęs apie save kaip „Aš“ ir „Kitą“: būtent šiai prieštarai jis neretai pasitelkia Fausto ir Mefistofelio vaizdinius. Konstatavimų, kad esąs „dvigubas“, rastume ne viename jo tekste²²:

aš neregėčiau dangiškos šviesos
jei nematyčiau pragaro šešėlio –
aš priešingus ašigalius nešuos
[...]
dabar šviesotamsos agato metas –
du angelai abipus – vienas baltas
o kitas juodas – aš per pusę skeltas –
(*Gnomos*, p. 320)

²⁰ Ten pat.

²¹ Ten pat.

²² „draugauju su aidu / dainuojam duetu [...] / dainuojam du? ar du? / iš tikro aš vedu / ir angelo vardu / ir demono aidu [...]“ (*Gnomos*, p. 24–25)

Ir cikle „Autoportreto anatomija“ (*Laida*, p. 80–85) jis kalba apie save ir Kitą, „vidinį demoną“ (savo būdą) ir pasitelkia „bendraja vieta“ virtusį Fausto ir Mefistofelio duetą. Beje, lyrinis subjektas, autoriaus *alter ego*, žaismingai ironizuodamas kartais prisiima ir Mefistofelio kaukę.

man regis jog čia gyvenau ne Aš
o mano vietoje gyveno Kitas
kuris ir afišavo kad bemaž
funkcionuoja mudviejų hibridas

o veikė mano faktiškai vardu
ir maišto sėklą žmoguje jis sėjo
ir skelbė kad tai daroma kartu
ir dėjos mano išmonių tėsėju

o Aš? Aš tik stebėjau jo veiksmus
kaip Mefistofelis kadaise Faustą
ir gundžiau jį ir kaitinau geismus
mačiau kaip jis lyg kalakutas rausta
[...] (*Laida*, p. 80)

Kartais tas iš prigimties kildinamas maištaujantis, „velniškasis“ žmogaus pradas, yra siejamas su siela, keliančia inertiškam kūnui skausmingus išbandymus. Tai ją – ironizuoja lyrinis subjektas – jis turėtų patraukti į teismą dėl patirtų kančių. O dvasios „mefistofeliškasis variklis“ esąs intelektas – aukščiausia žmogaus prigimtinė galia.

Dėl ko Mieželaičio žmogus sudarytų su Mefistofeliu sutartį? Jau ne dėl meilės, kaip jaunystėje, o dėl galios vykdyti kūrybos eksperimentą („man šventas tas eksperimentas / kurį per kraują atlieku / velnių variantas atgyventas / bet man suteikia dar jėgų / jau atgabentas foliantas / ir parašą krauju dedu / ir šypneli gigantas Kantas / o man nė motais [...]“, *Laida*, p. 230) ir dėl gyvenimo pratęsimo („Galėčiau gal ir aš parduoti sielą Mefistofeliui / kad čia iš naujo vėl pradėčiau žemės dulkės būtį [...]“, *Laida*, p. 148.).

Apibendrinant galima teigti, kad gana gausios aliuzijos į Fausto mitą Mieželaičio kūryboje neperauga į būties esmės ar prasmės apmąstymus; jam, optimistinės pasaulėjautos modernistui, egzistencinė žmogaus pasirinkimo, dvilypumo, prieštaravimo problematika nebuvo aktuali. Vėlyvojoje kūryboje (pradedant 9-uju dešimtmečiu) gėrio ir blogio žmoguje koegzistencija yra gana dažnas motyvas, bet čia ne tiek medituojama, kiek racionaliai konstatuojama, visą dėmesį skiriant formos žaidybiškam estetiškumui. Turint omenyje visą Mieželaičio kūrybą, galima teigti, kad estetika jam atstojo metafiziką. Tokia „nedramatiškai“ literatūriška buvo jo talento prigimtis.

Žvelgiant iš atstumo, turint omenyje pateiktus straipsnyje argumentus (dešimtmetį trukusią priverstinę kūrybos pauzę, modernizmo pradžiamokslį, ginant abėcėlines poezijos tiesas, „geležinės uždangos“ realybę, prometėjiškos misijos virtimą donkichotizmu, „žieduoto paukščio“ būseną), net ir prisimenant „nedramatišką“ talento prigimtį, Mieželaitis, man rodos, vis dėlto gali būti traktuojamas kaip tragiškosios kartos dalis.

Literatūra ir šaltiniai

- Gaižiūnas, Silvestras. 2002. *Baltų Faustas ir Europos literatūra*. Kaunas: Knygų naujienos.
- Gaižiūnas, Silvestras. 2009. *Klajojantys siužetai baltų literatūrose*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Jonynas, Antanas A. 2018. Mumyse tiek Fausto, kiek Faustas yra siekiantis gėrio, bet kuriantis blogį žmogus. *15 min.* Available at: <<https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/antanas-a-jonynas-mumyse-tiek-fausto-kiek-faustas-yra-siekiantis-gerio-bet-kuriantis-blogi-zmogus-286-1052468>>. Accessed: 18 February 2019.
- Juknytė, Ernesta. 2006. Prometėjo mito realizacijos lietuvių poezijoje. *Gimtas žodis* 2, 8–16.
- Kubilius, Vytautas. 1983. *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas*. Vilnius: Vaga.
- Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas.
- Šidlauskas, Marijus. 2019. Rasti matą Mieželaičio formatui. *Colloquia* 42, 194–204. Available at: <http://www.ilti.lt/failai/Colloquia42_Sidlauskas-194-204.pdf>. Accessed: 15 September 2019.
- Maceina, Antanas. *Prometėjizmo problema*. Available at: <<http://www.maceina.lt/html/prometejizmoproblema.html>>. Accessed: 23 August 2019.
- Mieželaitis, Eduardas. 1946. *Tėviškės vėjas*. Kaunas: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Mieželaitis, Eduardas. 1964. *Lyriniai etiudai*. Vilnius: Vaga.
- Mieželaitis, Eduardas. 1968. *Poezija*, t. 2.
- Mieželaitis, Eduardas. 1983. *Raštai: Pantomima*, t. 4. Vilnius: Vaga.
- Mieželaitis, Eduardas. 1986. *Postskriptumai*. Vilnius: Vaga.
- Mieželaitis, Eduardas. 1987. *Gnomos*. Vilnius: Vaga.
- Mieželaitis, Eduardas. 1992. *Laida*. Vilnius: Vaga.
- Mieželaitis, Eduardas. 1999. Dvasinė alergija. *Šiaurės Atėnai*, 1999 10 09–12 04.